Відомості про авторів

Карамушка Людмила Миколаївна, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, завідувачка лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Karamushka, Liudmyla Mykolayivna, corresponding member, NAES of Ukraine, Dr., Prof., Head, laboratory of organizational and social psychology, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0622-3419

E-mail: LKARAMA01@gmail.com

Вознюк Алла Вікторівна, доктор психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри психології Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна.

Voznyuk, Alla Viktorivna, Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Psychology, Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Sumy, Ukraine.

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0001-7991-1074

E-mail: allavoznuk@ukr.net

УДК 159.9:614-047.37

Карамушка Л. М., Креденцер О. В., Терещенко К. В.

МЕТОДИКИ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ «MENTAL HEALTH» ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЙ

Карамушка Л. М., Креденцер О. В., Терещенко К. В. Методики для дослідження «mental health» персоналу організацій. У статті представлено комплекс методик для дослідження «mental health» персоналу організацій. Першу групу складають методики для вивчення психологічних особливостей здоров'я в цілому. До другої групи входять методики для дослідження власне психологічного здоров'я. Як перша, так і друга група методик мають по дві підгрупи. У першій групі виділено методики для вивчення функціональних особливостей здоров'я та методики для вивчення психологічних особливостей здоров'я. До складу другої групи входять методики для дослідження складових психологічного здоров'я та ставлення до нього та методики для дослідження основних видів благополуччя. Представлено детальний опис методик та обґрунтовано доцільність їх включення до комплексу.

Ключові слова: здоров'я; психологічне здоров'я; функціональні особливості здоров'я; психологічні особливості здоров'я; складові психологічного здоров'я; ставлення до психологічного здоров'я; благополуччя; методики.

Карамушка Л. Н., Креденцер О. В., Терещенко К. В. Методики для исследования «mental health» персонала организаций. В статье представлен комплекс методик для исследования «mental health» персонала организаций. Первую группу составляют методики для изучения психологических особенностей здоровья в целом. Ко второй группе относятся методики для исследования собственно психологического здоровья. Как первая, так и вторая группа методик имеют по две подгруппы. В первой группе выделено методики для изучения функциональных особенностей здоровья и методики для изучения психологических особенностей здоровья. В состав второй группы входят методики для исследования составляющих психологического здоровья и отношения к нему и методики для исследования основных видов благополучия. Представлены подробное описание методик и обоснована целесообразность их включения в комплекс.

Ключевые слова: здоровье; психологическое здоровье; функциональные особенности здоровья; психологические особенности здоровья; составляющие психологического здоровья; отношение к психологического здоровья; благополучия; методики.

Постановка проблеми. Проблема психологічного здоров'я персоналу організацій є однією із актуальних тем сьогодення, в силу інтенсифікації професійної діяльності персоналу, посилення рівня конкуренції, підвищених вимог до персоналу з боку керівництва, незадоволення матеріальних та інших очікувань персоналу тощо. Осмислення цієї проблеми передбачає, зокрема, визначення методик для дослідження змісту та структурних компонентів психологічного здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури засвідчує, що вивчення психологічних аспектів здоров'я особистості знайшло відображення в роботах зарубіжних та вітчизняних учених, у яких розкрито сутність здоров'я, його види, психологічні аспекти дослідження, технології збереження тощо (В.А. Ананьєв [1], О.В. Завгородня [8], Г.С. Нікіфоров [16], І.Я. Коцан [16] та ін.). Окрім того, проаналізовано особливості психічного (С.Д.Максименко [13], C.L. Keyes [22] та ін.), психологічного (L. Deci, R.M. Ryan [21], І.В. Дубровіна [6], В.Е. Пахальян [18], Ж.В. Сидоренко [18], P. Kinderman, M. Schwannauer, E. Pontin [18] та ін.), професійного (З.В. Дутченко [7] та ін.) здоров'я. Також розроблено окремі методики для дослідження психологічних аспектів здоров'я [5; 11; 20 та ін.].

Що стосується *психологічного здоров'я персоналу організації,* то ця проблема знайшла значно менше відображення, зокрема, в роботах вітчизняних учених. У попередніх наших публікаціях [10], з урахуванням наявних у літературі розробок, відзначено, що в ієрархії організаційних цінностей феномен здоров'я розглядається як базова умова ефективності професійної діяльності та своєрідний продукт її розвитку. Також виділено три складові прояву феномену здоров'я в організації: індивідуальне здоров'я окремого працівника, здоров'я персоналу конкретної організації і здорова організація [10]. Окрім того, наголошено, що здорова організація орієнтована на підтримку індивідуального здоров'я окремого працівника та здоров'я персоналу конкретної організації, що передбачає гармонію і оптимум усіх складових здорової організації. Одним із важливих завдань при цьому є визначення комплексу методик для дослідження психологічного здоров'я персоналу організацій, причому на двох рівнях: як на рівні психологічних особливостей здоров'я в цілому, так і на рівні психологічного здоров'я. Порушена проблема, наскільки нам відомо, не знайшла відображення в літературі.

У процесі дослідження на основі наявних наукових розробок [5; 6; 16 та ін.] *психічне здоров'я* розглядається нами як інтегральна характеристика повноцінності психічного функціонування індивіда, основу якого становить повноцінний розвиток вищих психічних функцій, психічних процесів і механізмів на всіх етапах онтогенезу. Воно виступає передумовою *психологічного здоров'я* як головної умови самоактуалізації особистості, її повноцінного розвитку та функціонування. Оскільки для означення обох феноменів у літературі часто використовується термін «mental health», то ми будемо його використовувати і в нашому дослідженні, але підкреслимо при цьому, що мова йтиме про *психологічне здоров'я.*

Мета дослідження: визначити комплекс методик для дослідження психологічного здоров'я («mental health») персоналу організацій.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. На основі аналізу літератури нами було підібрано *«Комплекс методик для дослідження «mental health» персоналу організацій»*, який включає *дві групи методик*, виділених та проаналізованих нами *(табл. 1).* Першу групу складають методики для вивчення психологічних особливостей здоров'я в цілому. До другої групи входять методики для дослідження власне психологічного здоров'я.

Як перша, так і друга група мають по *дві підгрупи.* У першій групі виділено такі підгрупи: методики для вивчення функціональних особливостей здоров'я та методики для вивчення психологічних особливостей здоров'я. До складу другої групи входять: методики для дослідження складових психологічного здоров'я та ставлення до нього та методики для дослідження основних видів благополуччя.

Проаналізуємо послідовно кожну із груп методик.

1. Методики для дослідження психологічних особливостей здоров'я в цілому.

Як уже зазначалось вище, у цій групі методик виділено такі *підгрупи:* методики для вивчення функціональних особливостей здоров'я та методики для вивчення психологічних особливостей здоров'я.

Що стосується ***методик для вивчення функціональних особливостей здоров'я,*** то до цієї групи віднесено ***опитувальник «Оцінка способу життя та рівня здоров'я»*** Р. Страуба (в адаптації та модифікації Г.В. Залевського) [9]. Опитувальник включає 80 питань (об'єднаних у 10 блоків) і виявляє показники, які стосуються рівня фізичного здоров'я та умов його забезпечення (заняття зарядкою та фітнесом; підходи до харчування і контроль ваги та ін.). Окрім того, аналізується ступінь використання персоналом превентивної практики забезпечення здоров'я (регулярне відвідування лікарів, вимірювання тиску та ін.) та застосування додаткових превентивних заходів (використання ременів безпеки, дотримання правил дорожнього руху та ін.).

Суттєвим є також те, що опитувальник дає можливість оцінити, *окрім фізичного здоров'я,* ще і інші види здоров'я *(духовне, соціальне, екологічне).* Зазначимо при цьому, що шкалу для вивчення психологічного здоров'я цього опитувальника віднесено до другої групи методик.

У цілому опитувальник діагностує *чотири рівні здоров'я і способу життя:* критично низький, низький, середній, високий.

Призначення даної методики у підібраному нами комплексі методик полягає в тому, що вона дає можливість виявити рівень різних видів здоров'я та способу життя в персоналу організацій та визначити найбільш «проблемні місця» з цього питання. Тобто за своєю спрямованістю методика має *організаційно-функціональний характер.* Залежно від потреб дослідження, можуть використовуватися окремі блоки питань.

Далі слідують методики, які дають можливість вивчати ***психологічні особливості здоров'я.***

Таблиця 1

Комплекс методик для дослідження «mental health» персоналу організацій

Назва методик	Показники, що досліджуються
1. Методики для вивчення психологічних особливостей здоров'я в цілому	
1.1.Методики для вивчення функціональних особливостей здоров'я	
Опитувальник «Оцінка способу життя та рівня здоров'я» Р. Страуба (в адаптації та модифікації Г.В. Залевського) [9]	Рівні вираженості (критично низький, низький, середній, високий) основних видів здоров'я персоналу: фізичного, духовного, соціального, екологічного. Використання персоналом превентивних практик здоров'я (основних і додаткових)
1.2.Методики для вивчення психологічних особливостей здоров'я	
Опитувальник «Ставлення до здоров'я» Р.А. Березовської [2; 5]	Рівні вираженості когнітивної, емоційної, поведінкової, ціннісно-мотиваційної складових ставлення персоналу до здоров'я та загального показника ставлення до здоров'я
«Опитувальник для вимірювання локус контролю здоров'я» [4]	Рівні вираженості (низький, помірний та високий) різних видів локус контролю здоров'я персоналу: внутрішнього локус контролю; контролю «могутніми іншими»; контролю випадку
2. Методики для вивчення власне психологічного здоров'я	
2.1. Методики для вивчення складових психологічного здоров'я та ставлення до нього	
Шкала «Психологічне здоров'я» опитувальника «Оцінка способу життя та рівня здоров'я» Р. Страуба (в адаптації та модифікації Г.В. Залевського [9])	Рівні вираженості (критично низький, низький, середній, високий) окремих показників психологічного здоров'я персоналу (наприклад, наявність чітких цілей у житті, повноти планів та надій стосовного майбутнього, позитивне ставлення до себе та ін.) та індексу психологічного здоров'я (загального показника)
«Шкала ставлення до психологічного здоров'я» (ШОПЗ) Н.Г. Артемцева, Т.В. Галкіної [3]	Рівні вираженості окремих складових ставлення до психологічного здоров'я персоналу (наприклад, позитивного мислення, оптимізму, впевненості в собі, адекватної самооцінки, здатності адаптуватися в сучасному світі та ін.) та загального показника ставлення
2.1. Методики для вивчення основних видів благополуччя	
Опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» («The Mental Health Continuum - Short Form») К. Кіза (адаптація Е.Л. Носенко, А.Г. Четверик-Бурчак) [14; 22]	Рівень вираженості («процвітання», «пригнічення», «помірності») основних видів благополуччя персоналу: суб'єктивного, соціального та психологічного
«Шкала благополуччя (BBC Well-being Scale)» [23]	Рівень вираженості (неймовірно задоволений, дуже задоволений, середньо задоволений, трохи не задоволений, зовсім не задоволений) основних видів благополуччя персоналу: психологічного; фізичного здоров'я і благополуччя; стосунків

Сюди належить, в першу чергу, методика для вивчення *ставлення персоналу організацій до здоров'я*. Такою методикою є опитувальник ***«Ставлення до здоров'я» Р.А. Березовської***, в основі якого лежить концепція «психології ставлення» В.М. М'ясищева [2; 5, с. 396–402]. Опитувальник включає 10 комплексних питань, які об'єднані в чотири шкали: когнітивну, емоційну, поведінкову, ціннісно-мотиваційну. За допомогою названих шкал діагностуються відповідні складові ставлення до здоров'я.

Когнітивна складова характеризує знання людини про своє здоров'я, розуміння ролі здоров'я в життєдіяльності, знання основних чинників (професійна діяльність, образ життя, якість медичного обслуговування та ін.), які здійснюють як негативний, так і позитивний вплив на здоров'я людини.

Емоційна складова виявляє переживання і почуття людини, які пов'язані із станом її здоров'я, а також особливості емоційного стану, обумовлені погіршенням фізичного чи психічного самопочуття людини.

Поведінкова складова відображає особливості поведінки, пов'язаної із здоров'ям, ступінь відданості здоровому способу життя, особливості поведінки людини в разі погіршення стану її здоров'я.

Ціннісно-мотиваційна складова визначає місце здоров'я в індивідуальний ієрархії термінальних і інструментальних цінностей респондентів, а також характеризує особливості їх мотивації у сфері здорового способу життя і основні причини недостатньої уваги до свого здоров'я.

У процесі обробки даних визначається рівень вираженості кожної із складових здоров'я та загальний показник ставлення до здоров'я.

Наступним важливим психологічним показником вивчення проблеми здоров'я є *локус контролю здоров'я.* Для діагностики цього показника використовується «***Опитувальник для вимірювання локус контролю здоров'я»,*** створений на основі шкал локус контролю (Multidimensional Health Locus-of-Control Scales) [4].

Опитувальник складається із 18 питань, які об'єднані в три шкали: шкала внутрішнього локус контролю; шкала контролю «могутніми іншими»; шкала контролю випадку.

Шкала внутрішнього локус контролю відображає ступінь відчуття контролю людини над власним здоров'ям.

Шкала контролю «могутніми іншими» показує ступінь переконаності людини в тому, що за її здоров'я відповідальні «могутні інші» (наприклад, лікарі).

Шкала контролю випадку показує, наскільки людина переконана в тому, її здоров'я залежить від випадку, удачі або долі.

Опитувальник дає можливість вияви три рівні вираженості показників за кожною шкалою (низький, помірний та високий). Суттєвим є також порівняння даних, отриманих за трьома шкалами, що може слугувати основою для виявлення різних типів респондентів стосовно локус контролю здоров'я.

Таким чином, за допомогою методик першої групи можна вивчати функціональні та психологічні особливості здоров'я персоналу організацій.

2. Методики для вивчення власне психологічного здоров'я.

Вище було зазначено, що до складу цієї групи входять методики для дослідження складових психологічного здоров'я і ставлення до нього та методики для дослідження основних видів благополуччя.

Що стосується ***методик для вивчення складових психологічного здоров'я і ставлення до психологічного здоров'я,*** то, насамперед, зазначимо, що до даної групи методик належить ***шкала «Психологічне здоров'я»,*** яка входить до розглянутого вище опитувальника «Оцінка способу життя та рівня здоров'я» Р. Страуба в адаптації та модифікації Г.В. Залевського [9]. Шкала включає 8 питань і дає можливість діагностувати такі *показники:* наявність у житті людини чітких цілей; наявність повноти планів та надій стосовного майбутнього; позитивне ставлення до себе; здатність концентруватися на виконанні завдань на роботі або під час навчання; отримання задоволення від подолання перешкод; здатність знімати м'язове та емоційне напруження; здатність справлятися з стресами; здатність висловлювати свої почуття. Окрім того, вираховується індекс психологічного здоров'я (загального показника психологічного здоров'я) персоналу. Як окремі складові психічного здоров'я, так і загальний показник діагностуються за такими рівнями: критично низький, низький, середній, високий.

Суттєвим для вивчення психологічного здоров'я персоналу організацій є також використання опитувальника ***«Шкала ставлення до психологічного здоров'я» (ШОПЗ) Н.Г. Артемцева, Т.В. Галкіної*** [3], який є складовою визначеного комплексу. Опитувальник включає 14 питань і дає можливість виявити особистісні уявлення опитуваних про психологічне здоров'я та ставлення до таких його компонентів: позитивного мислення, оптимізму, впевненості в собі, адекватної самооцінки; здатності адаптуватися в сучасному світі, справлятися з проблемами, які виникають, відповідальності за себе, встановлення міжособистісних стосунків; переживання душевного спокою та благополуччя, переживання радості, забезпечення гармонії душі і тіла, гармонії фізичного, душевного та духовного здоров'я.

За результати опитування обчислюється загальний рівень вираженості ставлення персоналу організації до психологічного здоров'я та відмінності в ставленні до його окремих показників.

Слід підкреслити, що «Шкала ставлення до психологічного здоров'я» (ШОПЗ) Н.Г. Артемцева, Т.В. Галкіної доповнює та поглиблює результати, які отримані за попередньою шкалою «Психологічне здоров'я».

Далі розглянемо ***методики для дослідження основних видів благополуччя.***

Заначимо, насамперед, що при розробці комплексу ми виходили із наявних у літературі традиційних підходів про те, що психологічне здоров'я трактується не тільки як відсутність психопатології, а наявність ознак позитивного функціонування [14]. Тому важливою складовою комплексу є *психологічне благополуччя (wellbeing),* яке розглядається як область станів і переживань, властивих здоровій особистості [14].

З метою вивчення психологічного благополуччя персоналу організацій у комплекс методик включено ***опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» («The Mental Health Continuum – Short Form») К. Кіза*** [22], який передбачає операціоналізацію феномену «mental health» у термінах частоти переживання ознак психологічного, соціального та суб'єктивного благополуччя [14]. У літературі зазначається, що «таке розуміння психічного здоров'я ґрунтується на уявленні, згідно з яким психічно здорові індивіди не тільки не мають психічних розладів, але і відчувають задоволення від життя, демонструють ознаки позитивного функціонування, тобто вважають себе психологічно благополучними й соціально адаптованими» [14, с. 90].

Україномовна адаптація опитувальника «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» (MHC-SF-UA) здійснена Е.Л. Носенко, А.Г.Четверик-Бурчак [14]. Цей опитувальник включає 14 питань, які входять до 3 шкал: суб'єктивного, соціального та психологічного благополуччя.

Шкала суб'єктивного благополуччя дає можливість діагностувати відчуття щастя, задоволеності та інтересу до життя.

Шкала соціального благополуччя спрямована на вивчення таких показників: соціальне прийняття (відчуття комфортності в оточенні інших людей); соціальна актуалізація (впевненість у власних можливостях); узгодженість з суспільством (сприйняття соціального оточення, у якому перебуває людина, як упорядкованого, і відчуття себе його частиною); соціальний внесок (власний соціальний внесок в це оточення); соціальна інтеграція (оцінка якості відносин із суспільством).

Шкала психологічного благополуччя вимірює такі показники: задоволеність респондента собою, як особистістю; успішність виконання повсякденних зобов'язань; наявність теплих та довірливих стосунків з оточуючими; наявність досвіду, який спонукає до самовдосконалення; впевненість у висловлюванні власних позицій; наявність мети та сенсу життя.

Слід зазначити, що перша шкала, шкала суб'єктивне благополуччя, діагностує благополуччя, яке належить до так званого *гедонічного благополуччя* [12; 19; 21], у якому акцент робиться на переживанні суб'єктом щастя та задоволеності. А наступні дві шкали (соціального благополуччя та психологічного благополуччя) спрямовані на вивчення *евдемоністичного благополуччя* [21], яке розглядається через процеси самореалізації (наявність гармонії між всіма сторонами життя, між особистістю і суспільством, вияви життєздатності та людяності індивіда, прагнення людини залишатися собою тощо). Тобто тут спостерігаються вияви позитивного функціонування [21]. Отже, в цілому благополуччя розглядається як «перетин» його духовного та об'єктивно-поведінкового (функціонального) компонентів [9].

Методика дає можливість дослідити такі *рівні благополуччя:* 1) *процвітання (flourishing)* – коли індивід відчуває принаймні один із трьох симптомів гедонічного благополуччя «щодня» і «майже щодня» і переживає 6 із 11 симптомів евдемоністичного благополуччя (позитивного функціонування); 2) *пригнічення (languishing)* – коли індивід зазначає, що «ніколи» або «1–2 рази» протягом останнього місяця (двох тижнів) не переживав жодного із трьох симптомів гедонічного благополуччя та 6 із 11 симптомів евдемоністичного благополуччя (позитивного функціонування); 3) *«помірний» (задовільний) рівень* – спостерігається в індивідів, які не увійшли до груп, у яких виявлено перший та другий рівень благополуччя.

Ще однією методикою для вивчення благополуччя, яка включена у визначений нами комплекс, є методика ***«Шкала благополуччя (BBC Well-being Scale)»*** [23]. Методика включає 24 питання, які об'єднано у три шкали: шкалу психологічного благополуччя; фізичного здоров'я і благополуччя; стосунків.

Шкала психологічного благополуччя вивчає такі показники: наявність мети в житті; впевненість в своїх думках і переконаннях; відчуття оптимізму стосовно майбутнього; здатність контролювати своє життя; здатність робити те, що хочеться; здатність розвиватися, як особистість; задоволеність собою і своїми досягненнями; задоволеність особистим і сімейним життя; задоволеність своєю зовнішністю і зовнішнім виглядом; здатність насолоджуватися життям.

До *шкали фізичного здоров'я і благополуччя* відносять такі показники: задоволеність своїм фізичним здоров'ям; задоволеність якістю сну; задоволеність можливостями для занять спортом/відпочинку; задоволеність доступом до медичних послуг; задоволеність здатністю працювати.

Шкала стосунків включає такі показники: наскільки людина щаслива у дружніх та особистих відносинах; чи комфортно людина почувається; як вона ставиться до інших та спілкується з іншими; чи

задоволена людина своїм сексуальним життя; чи в змозі людина звернутися по допомогу через проблему; чи щаслива людина тим, що неї є достатньо грошей, щоб задовольнити свої потреби.

Слід зазначити, що методика «Шкала благополуччя (BBC Well-being Scale)» включена у даний комплекс як *додаткова* методика до опитувальника «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма» («The Mental Health Continuum – Short Form») К. Кіза (адаптація Е.Л. Носенко, А.Г. Четверик-Бурчак, оскільки включає шкалу фізичного здоров'я і благополуччя та шкалу стосунків, які відсутні у попередній методиці, а також, як *перевірна* методика, оскільки також включає шкалу психологічного благополуччя.

Отже, за допомогою методик другої групи можна вивчати складові психологічного здоров'я і ставлення до нього та основні види благополуччя (як вияву психологічного здоров'я).

У цілому, доходимо висновку, що розглянутий комплекс, який включає 7 методик, дає можливість досліджувати функціональні та психологічні особливості здоров'я, а також вивчати складові психологічного здоров'я і ставлення до нього та основні види благополуччя.

Висновки:

1. У процесі дослідження визначено *комплекс методик* для дослідження «mental health» персоналу організацій.

2. Комплекс включає *дві групи методик:* для вивчення психологічних особливостей здоров'я в цілому та методики для дослідження власне психологічного здоров'я.

3. У *першій групі* виділено методики для вивчення функціональних особливостей здоров'я та методики для вивчення психологічних особливостей здоров'я.

4. До складу *другої групи* входять методики для дослідження складових психологічного здоров'я та ставлення до нього та методики для дослідження основних видів благополуччя.

5. Розроблений комплекс методик може використовуватися *організаційними психологами* для дослідження психологічного здоров'я персоналу організацій.

До перспектив подальшого дослідження належить визначення комплексу методик для дослідження організаційно-психологічних чинників та умов забезпечення психологічного здоров'я персоналу організацій.

Список використаних джерел

1. Ананьев В. А. Психология здоровья : учебник / В. А. Ананьев. – СПб. : Речь, 2006. – 384 с.
2. Березовская Р. А. Отношение менеджеров к своему здоровью как к фактору профессиональной деятельности : автореф. дисс. … канд. психол. н. : 19.00.03 / Р. А. Березовская. – СПб., 2001. – 20 с.
3. Галкина Т. В. Взаимосвязь между отношением к психологическому здоровью и самооценкой личности / Т. В. Галкина, Н. Г. Артемцева // Психология человека как субъекта познания, общения и деятельности / [отв. ред. В. В. Знаков, А. Л. Журавлев]. – М. : Институт психологии РАН, 2018. – С. 457–466.
4. Гринберг Дж. Управление стрессом. – [7-е изд.] / Дж. Гринберг. – СПб. : Питер, 2002. – 496 с.
5. Диагностика здоровья. Психологический практикум / под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : Речь, 2007. – 950 с.
6. Дубровина И. В. Психическое здоровье детей и подростков : учеб. пособие / И. В. Дубровина. – М. : Академия, 2000. – 256 с.
7. Дудченко З. Ф. Психологические особенности поддержания профессионального здоровья (на примере преподавателей вузов) : автореф. дисс. … канд. психол. н. / З. Ф. Дудченко. – М., 2003. – 28 с.
8. Завгородня О. В. Психологічне здоров'я людини: теоретичні аспекти та прикладні аспекти : монографія / О. В. Завгородня, Л. О. Курганська. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. – С.43–50.
9. Залевский Г. В. Психология здоровья студенческой молодежи : учеб пособие / Г. В. Залевский, Ю. В. Кузьмина. – Томск : Томский государственный университет, 2013. –144 с.
10. Карамушка Л. М. Феномен «здоров'я» як актуальний напрям досліджень в організаційній психології / Л. М. Карамушка, Т. М. Дзюба // Організаційна психологія. Економічна психологія. – 2019. – № 1(16). – С. 22–33.
11. Козлов А. В. Методика диагностики психологического здоровья / А. В. Козлов // Перспективы науки и образования. – 2014. – № 6 (12). – С. 110–117.
12. Кряж І. В. Суб'єктивна близькість з природою як чинник психологічного здоров'я особистості / І. В. Кряж // Психологія і особистість. – 2016. – № 1(9). – С. 43–52.
13. Максименко С. Д. Особливості прогнозування внутрішніх ліній психічного здоров'я особистості / С. Д. Максименко // Проблеми сучасної психології. – 2013. – № 2. – С. 4–14.
14. Носенко Е. Л. Опитувальник «Стабільність психічного здоров'я – коротка форма»; опис, адаптація, застосування / Е. Л. Носенко, А. Г. Четверик-Бурчак // Вісник Дніпропетровського університету. «Серія педагогіка і психологія». – 2014. – Вип. 20. – С. 89–97.
15. Пахальян В. Э. Развитие и психологическое здоровье : учебник / В. Э. Пахальян. – СПб. : Питер, 2006. – 240 с.
16. Психология здоровья : учебник для вузов / под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : Питер, 2006. – 607 с.
17. Психологія здоров'я людини / за ред. І. Я. Коцана. – Луцьк : РВВ – «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. – 430 с.
18. Сидоренко Ж. В. Соціально-психологічні передумови постановки життєвих завдань стосовно психологічного здоров'я / Ж. В. Сидоренко // Соціальна психологія. – 2010. – № 2. – С. 85–93.
19. Созонов А. Е. Гедонистический и эвдемонистический подходы к проблеме психологического благополучия / А. Е. Созонов // Вопросы психологии. – 2006. – № 4. – С. 105–114.
20. Шевченко А. М. Комплекс методик для дослідження психологічного здоров'я менеджерів освітніх організацій / А. М. Шевченко // Організаційна психологія. Економічна психологія. – 2017. – № 2–3. – С. 109–118.

21. Deci, E. L. Hedonia, eudaimonia and well-being: an introduction / E. L. Deci, R. M. Ryan // Journal of happiness Studies. – 2008. – Vol. 9. – P. 1–11.
22. Keyes, C. L. «The mental Health Continuum -Short Form: from languishing to flourishing in life» // Journal of Health and Social Behaviour. –2002. – No 43. – P. 207–222.
23. Kinderman, P. The development and validation of a general measure of well-being: the BBC well-being scale / P. Kinderman, M. Schwannauer, E. Pontin, S. Tai // Quality of Life Research. – 2011. – No 20. – P. 1035–1042.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Anan'ev V. A. Psihologija zdorov'ja : uchebnik / V. A. Anan'ev. – SPb. : Rech', 2006. – 384 s.
2. Berezovskaja R. A. Otnoshenie menedzherov k svoemu zdorov'ju kak k faktoru professional'noj dejatel'nosti : avtoref. diss. … kand. psihol. n. : 19.00.03 / R. A. Berezovskaja. – SPb., 2001. – 20 s.
3. Galkina T. V. Vzaimosvjaz' mezhdu otnosheniem k psihologicheskomu zdorov'ju i samoocenkoj lichnosti / T. V. Galkina, N. G. Artemceva // Psihologija cheloveka kak sub#ekta poznanija, obshhenija i dejatel'nosti / [otv. red. V. V. Znakov, A. L. Zhuravlev]. – M. : Institut psihologii RAN, 2018. – S. 457–466.
4. Grinberg Dzh. Upravlenie stressom. – [7-e izd.] / Dzh. Grinberg. – SPb. : Piter, 2002. – 496 s.
5. Diagnostika zdorov'ja. Psihologicheskij praktikum / pod red. G. S. Nikiforova. – SPb. : Rech', 2007. – 950 s.
6. Dubrovina I. V. Psihicheskoe zdorov'e detej i podrostkov : ucheb. posobie / I. V. Dubrovina. – M. : Akademija, 2000. – 256 s.
7. Dudchenko Z. F. Psihologicheskie osobennosti podderzhanija professional'nogo zdorov'ja (na primere prepodavatelej vuzov) : avtoref. diss. … kand. psihol. n. / Z. F. Dudchenko. – M., 2003. – 28 s.
8. Zavhorodnia O. V. Psykholohichne zdorovia liudyny: teoretychni aspekty ta prykladni aspekty : monohrafiia / O. V. Zavhorodnia, L. O. Kurhanska. – K. : DP «Informatsiino-analitychne ahentstvo», 2008. – S.43–50.
9. Zalevskij G. V. Psihologija zdorov'ja studencheskoj molodezhi : ucheb posobie / G. V. Zalevskij, Ju. V. Kuz'mina. – Tomsk : Tomskij gosudarstvennyj universitet, 2013. –144 s.
10. Karamushka L. M. Fenomen «zdorovia» yak aktualnyi napriam doslidzhen v orhanizatsiinii psykholohii / L. M. Karamushka, T. M. Dziuba // Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. – 2019. – № 1(16). – C. 22–33.
11. Kozlov A. V. Metodika diagnostiki psihologicheskogo zdorov'ja / A. V. Kozlov // Perspektivy nauki i obrazovanija. – 2014. – № 6 (12). – S. 110–117.
12. Kriazh I. V. Subiektyvna blyzkist z pryrodoiu yak chynnyk psykholohichnoho zdorovia osobystosti / I. V. Kriazh // Psykholohiia i osobystist. – 2016. – № 1 (9). – S. 43–52.
13. Maksymenko S. D. Osoblyvosti prohnozuvannia vnutrishnikh linii psykhichnoho zdorovia osobystosti / S. D. Maksymenko // Problemy suchasnoi psykholohii. – 2013. – № 2. – S. 4–14.
14. Nosenko E. L. Opytuvalnyk «Stabilnist psykhichnoho zdorovia – korotka forma»; opys, adaptatsiia, zastosuvannia / E. L. Nosenko, A. H. Chetveryk-Burchak // Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. «Seriia pedahohika i psykholohiia». – 2014. – Vyp. 20. – S. 89–97.
15. Pahal'jan V. Je. Razvitie i psihologicheskoe zdorov'e : uchebnik / V. Je. Pahal'jan. – SPb. : Piter, 2006. – 240 s.
16. Psihologija zdorov'ja : uchebnik dlja vuzov / pod red. G. S. Nikiforova. – SPb. : Piter, 2006. – 607 s.
17. Psykholohiia zdorovia liudyny / za red. I. Ya. Kotsana. – Lutsk : RVV – «Vezha» Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2011. – 430 s.
18. Sydorenko Zh. V. Sotsialno-psykholohichni peredumovy postanovky zhyttievykh zavdan stosovno psykholohichnoho zdorovia / Zh. V. Sydorenko // Sotsialna psykholohiia. – 2010. – № 2. – S. 85–93.
19. Sozonov A. E. Gedonisticheskij i jevdemonisticheskij podhody k probleme psihologicheskogo blagopoluchija / A. E. Sozonov // Voprosy psihologii. – 2006. – № 4. – S. 105–114.
20. Shevchenko A. M. Kompleks metodyk dlia doslidzhennia psykholohichnoho zdorovia menedzheriv osvitnikh orhanizatsii / A. M. Shevchenko // Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia. – 2017. – № 2–3. – S. 109–118.
21. Deci, E. L. Hedonia, eudaimonia and well-being: an introduction / E. L. Deci, R. M. Ryan // Journal of happiness Studies. – 2008. – Vol. 9. – P. 1–11.
22. Keyes, C. L. «The mental Health Continuum -Short Form: from languishing to flourishing in life» // Journal of Health and Social Behaviour. –2002. – No 43. – P. 207–222.
23. Kinderman, P. The development and validation of a general measure of well-being: the BBC well-being scale / P. Kinderman, M. Schwannauer, E. Pontin, S. Tai // Quality of Life Research. – 2011. – No 20. – P. 1035–1042.

Karamushka, L. M., Kredentser, O. V., Tereshchenko, K. V. Tools for researching staff's mental health. The article presents a set of tools for researching mental health of the staff in organizations. The first group of tools consists of those for studying the psychological characteristics of health in general, the second group includes the tools for studying psychological health. Both the first and the second groups of tools have two subgroups: the first subgroup has the tools meant to study staff's functional health and psychological health, while the second subgroup includes the tools designed to study the components of and staff's attitudes towards psychological health as well as the basic types of well-being. The authors give a detailed description of the discussed tools and the rationale for their including in the complex. The proposed set of tools can be used by organizational psychologists to assess staff's psychological health. Further research may focus on choosing instruments for studying organizational and psychological factors in and conditions for maintaining staff's psychological health.

Keywords: health; psychological health; functional health; psychological features of health; components of psychological health; attitude towards psychological health; welfare; tools.

Відомості про авторів

Карамушка Людмила Миколаївна, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, завідувачка лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Karamushka, Liudmyla Mykolayivna, corresponding member, NAES of Ukraine, Dr., Prof., Head, laboratory of organizational and social psychology, G. S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-0622-3419

E-mail: LKARAMA01@gmail.com

Креденцер Оксана Валеріївна, кандидат психологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Kredentser, Oksana Valeriivna, PhD, Assoc. Prof., leading researcher, Laboratory of organizational and social psychology, G. S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0003-4119-190X

E-mail: okred278@gmail.com

Терещенко Кіра Володимирівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії організаційної та соціальної психологіїІнституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Tereshchenko, Kira Volodymyrivna, PhD, senior researcher, Laboratory of organizational and socialpsychology, G.S. Kostiuk Institute of psychology of the NAES ofUkraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1149-2704

E-mail: kteresh75@gmail.com

УДК 159.923:37.07

Клочко А. О.

ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТНІХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ЗВ'ЯЗОК ІЗ ІННОВАЦІЙНИМИ СТИЛЯМИ УПРАВЛІННЯ

Клочко А. О. Особистісні характеристики менеджерів освітніх організацій: зв'язок із інноваційними стилями управління. У статті на основі емпіричного дослідження проаналізовано особистісні характеристики менеджерів освітніх організацій: «екстраверсія (інтроверсія)», «приязність (обособленість)», «самоконтроль (імпульсивність)», «емоційна стійкість (емоційна нестійкість)», «експресивність (практичність)». Виділено три типи менеджерів освітніх організацій за емоційним інтелектом: «Емоційно необізнаний», «Контролюючий емоції», «Емоційно чутливий». Обгрунтовано особливості традиційних та інноваційних стилів управління за емоційним інтелектом. Описано зв'язок між інноваціями стилями управління менеджерів освітніх організацій за емоційним інтелектом та їх особистісними характеристиками. Показано, що особистісні характеристики менеджерів освіти впливають на розвиток інноваційних стилів управління за емоційним інтелектом.

Ключові слова: освітні організації; менеджери; особистісні характеристики; емоційний інтелект; типи менеджерів освітніх організацій; традиційні та інноваційні стилі управління.

Клочко А. А. Личностные характеристики менеджеров образовательных организаций: связь с инновационными стилями управления. В статье на основе эмпирического исследования проанализированы личностные характеристики менеджеров образовательных организаций: «экстраверсия (интроверсия)», «приветливость (обособленность)», «самоконтроль (импульсивность)», «эмоциональная устойчивость (эмоциональная неустойчивость)», «экспрессивность (практичность)». Выделены три типа менеджеров образовательных организаций по эмоциональному интеллекту: «Эмоционально непосвященный», «Контролирующий эмоции», «Эмоционально чувствительный». Обоснованы особенности традиционных и инновационных стилей управления по эмоциональному интеллекту

Описаны связь между традиционными и инновационными стилями управления менеджеров образовательных организаций по эмоциональному интеллекту и их личностным характеристикам. Показано, что личностные характеристики менеджеров образования влияют на развитие инновационных стилей управления по эмоциональному интеллекту.

Ключевые слова: образовательные организации; менеджеры; личностные характеристики; эмоциональный интеллект; типы менеджеров образовательных организаций; традиционные и инновационные стили управления.

Постановка проблеми. Упровадження концепції Нової української школи висуває підвищені вимоги до менеджерів освітніх організацій, їхнього рівня підготовки й особистісних якостей, вимагає сутнісних змін у соціально-психологічному портреті сучасного менеджера освіти. Успішна реалізація